© Xavier Truant

VIER VOORPROEFJES VAN DE
NACHT VAN DE GESCHIEDENIS

Nachten vol muziek

Op dinsdag 21 maart 2017 is De Nacht van de Geschiedenis aan zijn vijftiende editie toe. En dat zult u gehoord hebben, want het thema van dit jaar is muziek. Op tientallen plekken in Vlaanderen steekt u wat op over muziekgeschiedenis, en dat op heel uiteenlopende manieren. Wij leggen ons oor alvast te luisteren bij vier sprekers die een bijzonder en boeiend stukje muzikaal erfgoed uitlichten.

TEKST: LIESELOTTE DE SNIJDER

© Guido Craps

JOS MEERSMANS studeerde musicologie, was muziekleraar aan het conservatorium van Leuven en medewerker van het voormalige BRT 3, nu Klara. Sinds het midden van de jaren 1980 trekt hij door Vlaanderen en Nederland om te vertellen over het leven van grote componisten.

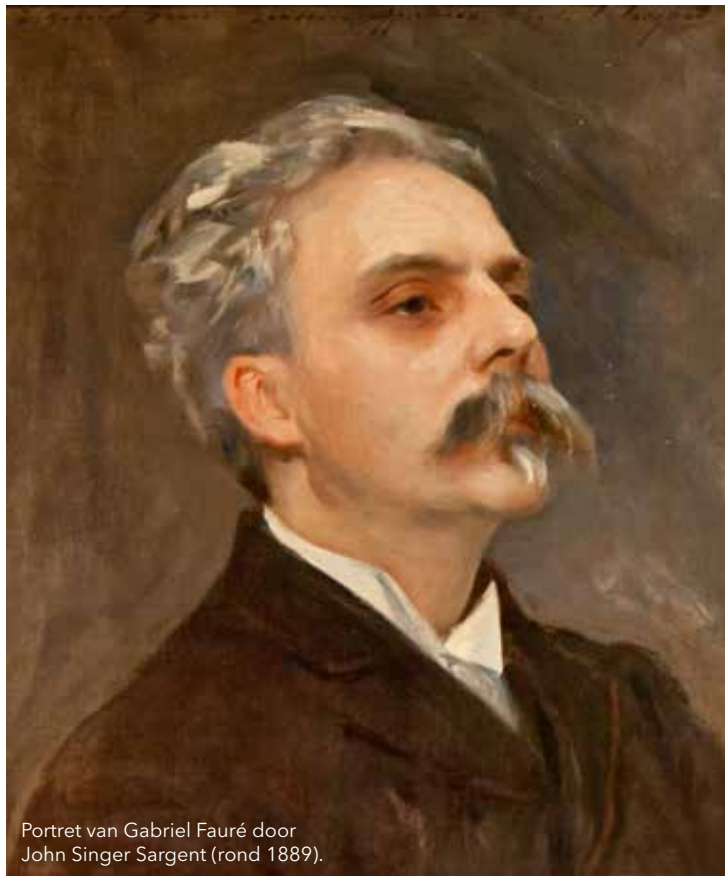

Portret van Gabriel Fauré door John Singer Sargent (rond 1889).

Een barkruk, een historisch kostuum, twee spotjes en een paar prachtige muziekuitvoeringen. Meer heeft Jos Meersmans niet nodig om zijn toeschouwers terug te voeren naar het Parijs van 1900. Tijdens De Nacht van de Geschiedenis vertelt hij over het leven en de tijd van de Franse componist Gabriel Fauré (1845-1924). “Fauré is bij ons minder goed bekend, maar er valt heel veel over hem te vertellen,” zegt Meersmans. “Fauré kreeg les van Camille Saint-Saëns en was later zelf leraar van onder meer Ravel. Hij was jarenlang verbonden aan de Madeleinekerk in Parijs, waar hij zijn *Requiem* – zijn meest uitgevoerde werk – schreef. Dankbare feiten en figuren om een verhaal rond te bouwen en vooral om muziek van verschillende componisten in de voorstelling te verwerken.” Ook Claude Debussy duikt erin op. Debussy en Fauré hadden nota bene dezelfde minnares.

Toch vertelt Meersmans het leven van de Franse componist vanuit een ander personage: Robert Lortat, een vriend van Fauré. “Lortat was een van de grote pianisten van zijn tijd en kon het hele pianowerk van Fauré uit het hoofd spelen,” vertelt Meersmans. “Jammer genoeg kwam er vroegtijdig een einde aan zijn carrière als concertpianist: aan het front tijdens de Eerste Wereldoorlog komt hij in een van de eerste gasaanvallen terecht.” De *petites histoires* uit het leven van Fauré en zijn entourage tekenen zich af tegen de grote gebeurtenissen van die tijd.

> De petites histoires uit het leven van Fauré tekenen zich af tegen de grote gebeurtenissen van zijn tijd

Het spreekt voor zich dat er heel wat opzoekingswerk bij zo’n voorstelling komt kijken. Meersmans: “Meestal ben ik een jaar bezig met de voorbereiding. Dat begint met heel veel te lezen. Over Fauré was er bijvoorbeeld geen degelijke Nederlandstalige biografie, dus heb ik hét Franse standaardwerk van 800 bladzijden gelezen. Onder meer op basis daarvan maak ik mijn verhaal en kies ik de muziek. En dan is het een kwestie van memoriseren. Zodra de voorstelling klaar is, krijgt mijn vrouw de première. Klassieke muziek is niet haar dada, dus als zij het boeiend vindt, weet ik dat het goed zit.”

En ook het publiek is tevreden. Sinds 1983 reist Meersmans rond om te vertellen over verschillende componisten, onder wie Bach, Mozart, Haydn, Schubert, Chopin, Liszt, Tsjaikovski, Mahler en binnenkort ook Händel. De reacties zijn ontzettend positief. “Het fijne is dat ik ook mensen bereik die anders niet naar klassieke muziek luisteren. De dankbaarheid achteraf doet ontzettend deugd. Vaak zijn de toeschouwers echt geraakt door het verhaal. Meer moet dat niet zijn, hè?”

INFO Jos Meersmans is te gast bij Davidsfonds Latem-Deurle. Alle info vindt u op www.nachtvandegeschiedenis.be.

Een Bechstein uit 1860 bij Piano's Maene in Ruiselede.

HANS VERVENNE is muzikant, *principal consultant* bij Steinway Belgium en extern adviseur bij Piano's Maene. Twintig jaar geleden begon hij in het bedrijf met rondleidingen om jong en oud te laten kennismaken met de wondere wereld van de piano.

Van creatie tot emotie: dat is de titel van de rondleiding die Hans Vervenne tijdens De Nacht van de Geschiedenis geeft bij Piano's Maene. Hij vat de inhoud perfect samen. "Ik neem de bezoekers mee langs het atelier en de toonzalen en geef daarna een klankvoorstelling. Het verhaal dat ik intussen vertel is zowel technisch als historisch." De twee zijn dan ook onlosmakelijk met elkaar verbonden, want de ontwikkeling van pianomuziek kun je niet loskoppelen van het instrument.

Vervenne keert voor zijn verhaal 400 jaar terug in de tijd. "Je kunt een snaar op verschillende manieren doen trillen. Afhankelijk daarvan krijg je een ander instrument en dus ook een andere klank. Aan het eind van de 16de eeuw ontstaat de klavecimbel, waarbij de snaar wordt geplukt. Vanaf de 18de ontwikkelt men de pianoforte, waarbij met een hamer op de snaar wordt geklopt." Heel veel andere elementen in de bouw van een piano bepalen de klank, zoals het materiaal van de snaren, de stof waarmee de hamers zijn bekleed of het kader in de piano. Vervenne: "In de 19de eeuw wisselen kunstenaars en wetenschappers veel meer kennis uit, en dat leidt tot de moderne piano. Daarbij wordt onder meer een metalen kader gebruikt en wint het instrument aan kracht." Een gekruist in plaats van een recht kader is de laatste innovatie, die leidt tot de befaamde piano's van Steinway & Sons – de absolute wereldtop.

> De kunst van vroeger opnieuw tot leven wekken: dat raakt mensen

Piano's Maene is de enige zaak in België die Steinways verdeelt. Het bedrijf ontstond al in 1938, maar maakte een grote vlucht onder de vleugels van Chris Maene. Piano's Maene restaureert niet alleen piano's, maar bouwt er ook – zo'n 10 tot 15 per jaar. Daarnaast creëerde Chris Maene een volledig nieuwe piano: een rechtsnarige piano die toch mooie hoge tonen speelt, wat de oudere modellen niet konden. Het getuigt van de enorme passie waarop Piano's Maene drijft. Tijdens de rondleiding ziet u ook een glimp van de uitgebreide collectie historische instrumenten. Die zijn nog perfect bespeelbaar en worden geregeld gebruikt voor opnames en concerten. Zo selecteerde Jos Van Immerseel voor zijn Gershwin-programma een Steinway uit 1906. Vervenne: "Aan het eind van de rondleiding bespeel ik zes instrumenten, telkens met een compositie uit de tijd van het instrument. Zo komt de kunst van vroeger opnieuw tot leven. En dat raakt mensen. Die emotie proberen we op zo veel mogelijk manieren op te wekken." Vervenne vertelt u er ongetwijfeld veel meer over tijdens De Nacht van de Geschiedenis.

INFO Hans Vervenne geeft een rondleiding voor Davidsfonds Tielt, Aarsele, Kanegem, Koolskamp en Wingene. Alle info vindt u op www.nachtvandegeschiedenis.be.

KATELIJNE BOON is presentatrice en programmamaakster bij Klara. In 2008 volgde ze Fred Brouwers op als presentatrice van de Koningin Elisabethwedstrijd.

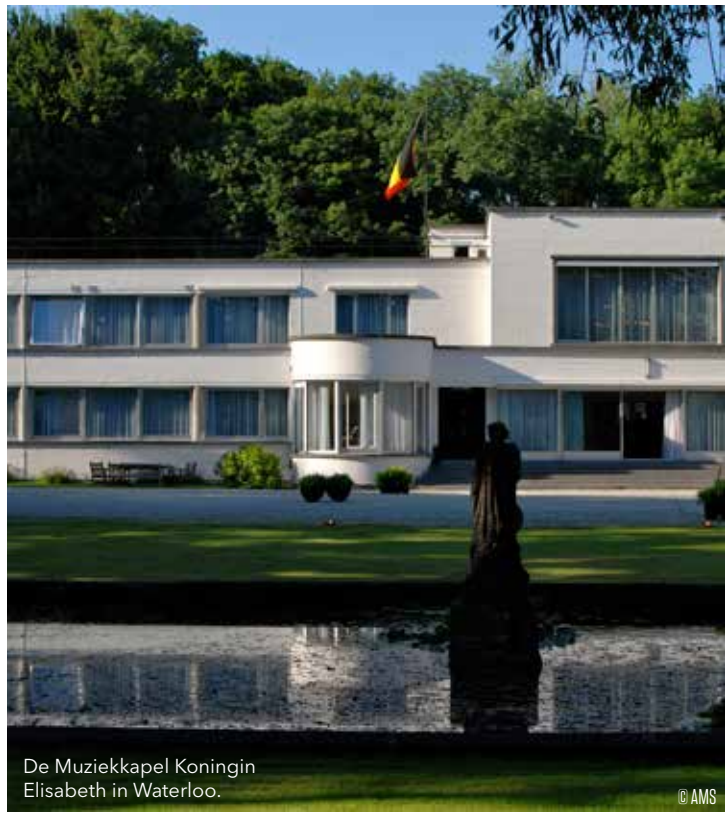

De Muziekkapel Koningin Elisabeth in Waterloo.

© AMS

Muziekliefhebbers kijken vast al uit naar mei, want dan vindt de 80ste editie plaats van de Koningin Elisabethwedstrijd. De befaamde internationale muziekwedstrijd bekroont afwisselend een jonge pianist, violist en zanger. En dit jaar voor het eerst een cellist. “De Koningin Elisabethwedstrijd is de zwaarste muziekwedstrijd ter wereld,” vertelt Katelijne Boon. “De kandidaten doorlopen verschillende rondes tot er twaalf finalisten overblijven. Voor de finale zonderen ze zich een week lang af in de Muziekkapel in Waterloo: geen gsm, geen bezoek, geen contact met de buitenwereld. In die week moeten ze een speciaal voor de wedstrijd gecomponeerd werk instuderen en een zelfgekozen stuk oefenen met orkest. De Poolse violist Henryk Szeryng zei ooit dat deelnemers de zenuwen van een Mexicaanse toreador en de tact en fijngevoeligheid van een airhostess moeten hebben.”

Over een wedstrijd met zo’n lange geschiedenis zijn natuurlijk heel veel leuke anekdotes te vertellen. Boon verzamelde door de jaren heen veel smeuïge verhalen, die ze maar wat graag deelt. Bijvoorbeeld over de juryvoorzitter die in 1978 tijdens de uitreiking zijn vals gebit verloor. Of over het jaar waarin de finalisten samen naar de jury stapten omdat de nieuwe compositie té moeilijk was. Uiteraard krijgt u ook het grote plaatje te zien. Boon: “Het initiatief voor de wedstrijd kwam van Koningin Elisabeth, die in mei 1937 een wedstrijd wilde als hommage aan haar vioolleraar, de wereldberoemde violist-componist Eugène Ysaÿe die zes jaar eerder overleden was.” De Russen wonnen de eerste twee wedstrijden overtuigend. Dat ze zich vijf maanden lang ongestoord hadden kunnen voorbereiden in een villa in De Panne werd als een mogelijke verklaring van die suprematie gezien. Koningin Elisabeth besloot daarom met de financiële hulp van graaf Paul de Launoit de Muziekkapel in Waterloo te bouwen, waar musici zich vrij van zorgen konden vervolmaken en waar de finalisten van de Koningin Elisabethwedstrijd zich één week lang konden terugtrekken om hun laatste proef voor te bereiden.

> De Koningin Elisabethwedstrijd is een ideale springplank: de winnaar krijgt veel persaandacht en mag veel concerten spelen

“Hoewel de Russen het vaakst wonnen, zijn de Aziaten in opmars. En dan vooral de Koreanen. Waarom dat zo is, blijft een mysterie, maar het heeft allicht te maken met hun uitzonderlijke werkethiek. Vaak komen ze al op jonge leeftijd naar het Westen en offert de hele familie zich voor hun muziekcarrière op. De wedstrijd is dan ook een ideale springplank: de winnaar krijgt veel persaandacht en mag veel concerten spelen.” Benieuwd naar meer memorabele momenten, winnaars en tendensen? Boon doet ze graag voor u uit de doeken op 21 maart. En ja, u krijgt ook muziek te horen.

INFO Katelijne Boon komt vertellen bij Davidsfonds Sint-Stevens-Woluwe, Zaventem, Nossegem en Sterrebeek. Alle info vindt u op www.nachtvandegeschiedenis.be.

Magritte naast het schilderij 'Le Barbare' (1938).

© C.H./ADAGP Paris, 2016

ELISE SIMOENS is musicologe, pianiste en directeur van de Academie voor muziek, woord en dans van Jette. Ze schrijft voor een breed publiek over muziek en geeft geregeld concertinleidingen, o.a. voor Bozar en Amuz. Ook voor het Davidsfonds gaf ze al verschillende muziekcursussen en -lezingen.

Dit jaar is het 50 jaar geleden dat ex-Jettenaar René Magritte overleed. Dat is voor onze academie een gelegenheid om een heus Magritte-project op poten te zetten," vertelt Elise Simoens. "Ik besloot me te verdiepen in het muziekleven ten tijde van Magritte. Dat is namelijk bijzonder boeiend. Er gebeurde heel veel in korte tijd en als Belgische hoofdstad herbergde Brussel ook heel wat internationale figuren en stromingen."

Magritte zelf maakte deel uit van de Brusselse groep surrealisten. "Paul Nougé, de oprichter van de groep, inspireerde kunstenaars uit verschillende disciplines, onder wie André Souris. Souris was een soort uomo universale die ook muziek componeerde en dirigeerde. In Parijse surrealistische milieus was er geen plaats voor musici, maar in de ogen van Nougé had muziek toch een bijzondere kracht: ze kan irrationele gevoelens opwekken." En dus droeg Nougé Souris op om muziek te componeren. Die mocht niet al te complex zijn, maar moest toch meer zijn dan goedkoop vertier. Ze moest haar toehoorders bevrijden van allerlei belemmeringen. Benieuwd hoe dat klinkt? Tijdens haar lezing zal Simoens een aantal uitzonderlijke opnames laten horen, want die muziek wordt maar zelden uitgevoerd. Een van de huisregels van de Brusselse surrealisten was dan ook om discreet en binnenskamers te blijven.

De surrealisten zijn echter maar een deel van het verhaal. In een grootstad als Brussel floreerde ten tijde van Magritte het internationale muziekleven, bijvoorbeeld in de Muntschouwburg en de Filharmonische vereniging. Daar kwamen de grote binnen- en buitenlandse namen aan bod. Denk aan Bartók, Stravinsky en uitvoerders als Rubinstein en Vina Bovy. Simoens: "Een boeiende figuur is Paul Collaer. Hij was een echte melomaan die concerten organiseerde en een podium gaf aan nieuwe muziek. Zelfs tijdens de Tweede Wereldoorlog ging hij daarmee door. Van opleiding was Collaer leraar en die roeping volgde hij ook toen hij later bij de radio werkte. Hij maakte er uitzendingen die de luisteraars inwijdden in de muziekgeschiedenis. Zoals Hendrik Conscience zijn volk leerde schrijven, zo leerde Paul Collaer zijn volk naar muziek luisteren."

En dat die muziekgeschiedenis vol leuke weetjes zit, ontdekt u tijdens de lezing van Simoens op 21 maart. Nog eentje om het af te leren. In de jaren 1930 maakte Magritte een tijdlang illustraties voor de kaften van muziekpartituren. Ook daarvan zal Simoens enkele mooie voorbeelden laten zien.

INFO Elise Simoens is te gast bij Davidsfonds Jette. Alle info vindt u op www.nachtvandegeschiedenis.be.

Magrittemonografie

Later dit voorjaar verschijnt bij Davidsfonds Uitgeverij de monografie 'René Magritte. Het onbereikbare bereiken' van Siegfried Gohr. Het boek telt 352 pagina's en kost 34,50 euro (ISBN 9789059088429).